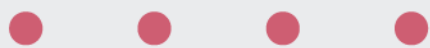

2022 m.
rugsėjis

EKONOMIKOS VARGO INDEKSAS

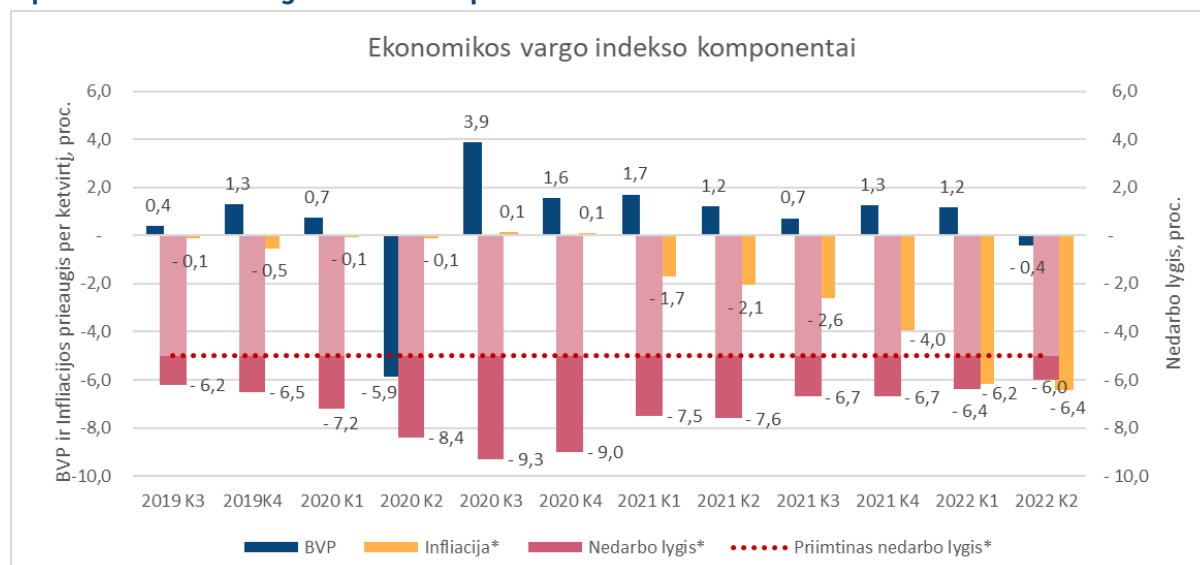
2022 m. I KETV. EKONOMIKOS VARGO INDEKSAS

Nors dėl palengvėjusių COVID-19 pandemijos suvaržymų 2022 m. pradžioje optimizmo atsirado daugiau, vasario mėnesį prasidėjusios Rusijos agresijos Ukrainoje padariniai sudavė skaudų smūgį ne tik regiono, bet ir viso pasaulio ekonomikai. Situaciją tik sunkina centrinių bankų politika ir sparčiai didinamas pinigų kiekis. Dėl itin didelio neapibrėžtumo kurti gerovę darosi vis sunkiau.

Ne išimtis ir Lietuva. 2022 m. I ketv. duomenimis, Lietuvos vieta Ekonomikos vargo indekse viena pozicija pablogėjo. Analizuojant jo komponentus: infliaciją, bendrojo vidaus produkto (BVP) augimą ir nedarbo lygį, pastebima, būtent rekordinis kainų augimas padarė didžiausią įtaką ekonomikos padėčiai. Jeigu dar 2019–2020 m. ketvirtinė infliacija siekė iki 0,5 proc., tai 2022 m. I ketv. ji buvo 6,2 proc., taip ženkliai stumdama rodiklį žemyn.

2022 m. I ketv. nedarbo lygis buvo 6,4 proc. ir sugrįžo į 2019 m. lygį. 3–5 proc. siekiantis rodiklis yra laikomas priimtiniu ekonomikos augimui. Vėlesnės tendencijos rodo ir tolimesnį nedarbo lygio kritimą, toliau mažinantį šio rodiklio įtaką indeksui. BVP augimas 2022 m. I ketv. palyginus su 2021 m. IV ketv. išliko panašus ir tempė ekonominio vargo indekso rezultatą aukštyn.

1 pav. Ekonomikos vargo indekso komponentai. Lietuva 2019 III ketv.–2022 m. II ketv.

*- Vizualinio pateikimo tikslais infliacijos augimas ir nedarbo lygis yra pateikiami neigiami, siekiant parodyti jų neigiamą įtaką rodikliui

APIE EKONOMIKOS VARGO INDEKSĄ

Ekonomikos vargo indeksas – tai ekonominis rodiklis, skirtas įvertinti bendrą šalies ekonominę padėtį. Šį indeksą 1970-aisias sukūrė amerikiečių ekonomistas Arthuras Okunas¹, o vėliau patobulino taip pat amerikiečiai Robertas Barro bei Stevas Hanke. Šis rodiklis iškalbus tuo, kad apima tris svarbiausius šalies ekonomiką apibūdinančius rodiklius ir įvertina bendrą ekonomikos padėtį. Kaip pabrėžė pats A. Okunas, ekonomikos vargo indeksas reikšmingas, nes pateikia naudingą, lengvai suprantamą gerovės rodiklį, vertinamą per oficialios ekonomikos statistikos prizmę².

Ekonomikos vargo indeksas skaičiuojamas kaip suminis nedarbo lygio, BVP ir kainų augimo rodiklis. Kuo indekso vertė aukštesnė, tuo didesnę vargą patiria šalis. Vargo indeksas taikliai parodo tai, kas svarbu gyventojams. Ekonomikos balansas pasiekiamas tada, kai ne tik didėja pagamintų prekių ir paslaugų vertė, bet ir žemas išlieka nedarbo lygis. Infliacija arba kainų augimas yra tai, ko paprastai siekiama išvengti, todėl į ekonomikos vargo indeksą infliacija įtraukiama kaip neigiamas veiksnys, apsunkinantis šalies ūkio bei gyventojų padėtį.

Ekonomikos vargo indeksą sudarantys rodikliai:

- **Realusis bendrojo vidaus produkto (BVP) pokytis (pašalinus sezono ir darbo dienų skaičiaus įtaką). Realusis BVP rodo šalies ekonomikos produkcijos pokytį, įvertinus infliaciją arba defliaciją;**
- **Ketvirtinis nedarbo lygis. Nedarbo lygis parodo, kokia dalis žmonių aktyviai ieško darbo, bet negali jo rasti;**
- **Infliacijos pokytis per ketvirtį. Infliacija – tai bendras kainų lygio kilimas, matuojamas pagal tam tikrą vartojimo prekių krepšelį.**

Originaliame ekonomikos vargo indekse į skaičiavimus yra įtraukiamos palūkanos. Kuo jos mažesnės, tuo daugiau paskatų gyventojai ir įmonės turi skolintis, investuoti į ekonominę veiklą. Vis dėlto modernių centrinių bankų veikimo ir Europos kontekste palūkanos nebėra tas veiksnys, kuris atspindi autentišką rinkos padėtį, nes yra nustatomos centrinių bankų. Tad į šį indeksą palūkanos neįtraukiamos.

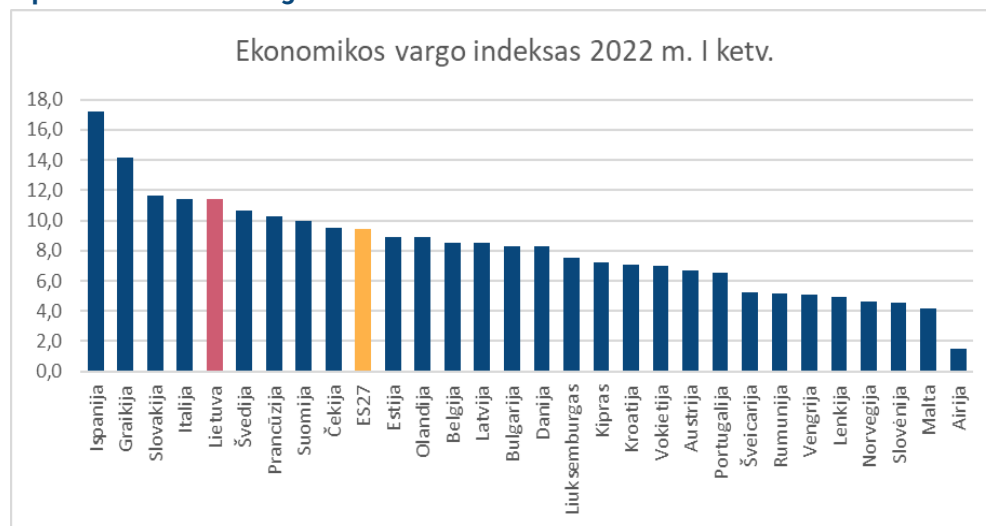
¹ Ron Nessen, „The Brookings Institution’s Arthur Okun – Father of the “Misery Index”, The Brookings Institution, 2008. <<https://www.brookings.edu/opinions/the-brookings-institutions-arthur-okun-father-of-the-misery-index/>>

² Steve H. Hanke „Hanke’s 2020 Misery Index: Who’s Miserable and Who’s Happy?“, The Cato Institute“, 2021. <<https://www.cato.org/commentary/hankes-2020-misery-index-whos-miserable-whos-happy>>

KEITĖSI IR PADĖTIS, IR RODIKLIS

2022 m. I ketv., palyginus su 2021 IV ketv. Lietuvos Ekonomikos vargo indekso reikšmė padidėjo (augimas indikuoja didesnę ekonominę vargą) ir jos pozicija kitų šalių atžvilgiu pakito. Lietuva iš šeštosios vietos atsidūrė penktoje didžiausių ekonominių vargą patiriančių šalių Europoje sąrašo vietoje. Blogesnė ekonominė padėtis buvo tik Ispanijoje, Graikijoje, Slovakijoje, Italijoje. Lietuvos pozicijos kaitą lėmė padėties gerėjimas Latvijoje.

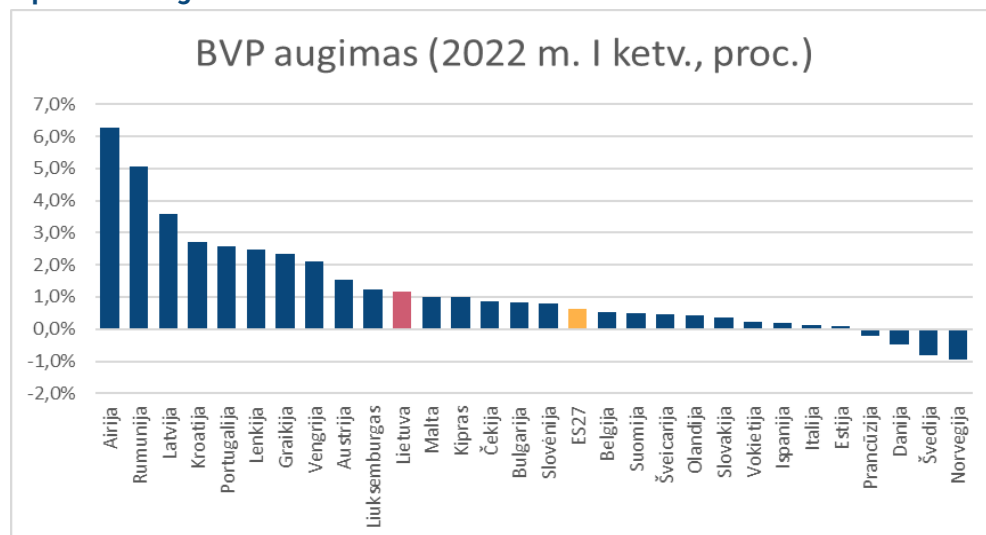
2 pav. Ekonomikos vargo indeksas 2022 m. I ketv.

Šaltiniai: Eurostat ir Lietuvos Statistikos departamentas, skaičiavimai – LLRI.

2022 I ketv. Lietuvos BVP augimas mažėjo nežymiai: nuo 1,3 proc. iki 1,2 proc. Nepaisant to, jis vis tiek viršijo Europos Sąjungos (ES) vidurkį – 0,6 proc. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, pramonės, statybos, didmeninės ir mažmeninės prekybos, profesinės, mokslinės ir techninės, administracinės ir aptarnavimo įmonių veiklos rezultatai turėjo didžiausią teigiamą įtaką BVP augimui I ketv.³

3 pav. BVP augimas 2022 m. I ketv.

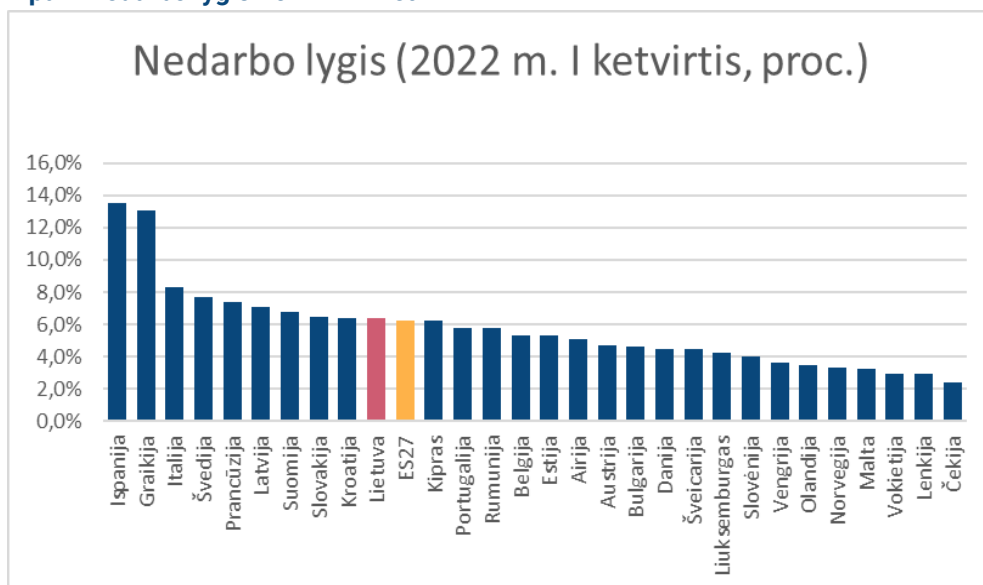

Šaltinis – Eurostat, skaičiavimai – LLRI.

³ Lietuvos Statistikos departamentas, 2022.

Pandemijos metu nuo 6 proc. iki 9,6 proc. pakilęs nedarbo lygis Lietuvoje nuosekliai mažėjo tol, kol 2022 m. I ketv. stabilizavosi ties 6,2 proc.⁴ Stipriau jo sumažinti nepadėjo net stipriai išaugęs laisvų darbo vietų skaičius.

4 pav. Nedarbo lygis 2022 m. I ketv.

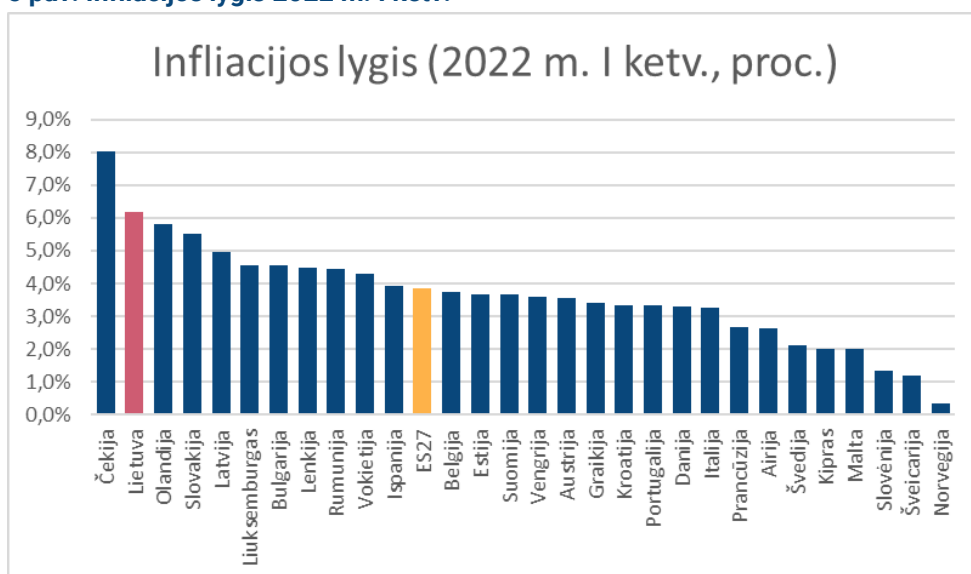

Šaltinis – Eurostat, skaičiavimai – LLRI.

Lietuvos ekonomikos vargą ir toliau didino gerokai spartesnė nei visoje ES infliacija. Kainų augimas 2022 m. I ketv. Lietuvoje siekė net 6,2 proc. Europiečiai vidutiniškai susidūrė su 3,8 proc. ketvirtine infliacija⁵.

Pastaruoju metu kainos vartotojams po truputį veiasi kainas gamintojams, ir jeigu neatsiras papildomų kainų augimo veiksnių, infliacija galėtų lėtėti. Vis dėlto absoliučia išraiška bendras kainų lygis liks iškilęs ir nemažės, net ir tuo atveju, jei mėnesinė infliacija taps neigiama.

5 pav. Infliacijos lygis 2022 m. I ketv.

Šaltinis – Eurostat, skaičiavimai – LLRI.

⁴ Ten pat.

⁵ Eurostat, 2022.

Nors infliacijos lygis didžiausią ekonomikos vargą patiriančiose valstybėse buvo žemesnis nei Lietuvoje, padėtį Ispanijoje, Slovakijoje ir Italijoje blogino lėtėjantis ekonomikos augimas ir didelis nedarbo lygis. Graikijoje, nors BVP augimas siekė 2,4 proc., išliko aukštas nedarbo lygis (13,1 proc.).

Tuo tarpu geriausia ekonomine padėtimi 2022 m. I ketv. galėjo džiaugtis Airija, Malta, Slovėnija, Norvegija, Lenkija, Vengrija, Rumunija ir Šveicarija. Airija demonstravo itin spartų, 6,3 proc. ekonomikos augimą. Nei vienoje iš šalių nedarbo lygis neviršijo 6 proc., o infliacija buvo nuo 0,3 proc. Norvegijoje, iki 4,5 proc. Lenkijoje ir Rumunijoje. Svarbu pastebėti, kad visos šios šalys nenaudoja euro.

Prognozuoti, kurią vietą Ekonomikos vargo indekse Lietuva užėmė 2022 m. II ketvirtyje, dar sudėtinga dėl ES valstybių duomenų trūkumo, tačiau Lietuvos statistika rodo, kad šalies ekonominė padėtis toliau prastėjo. Nors lyginant 2022 m. II ketv. su tų pačių metų I ketv. nedarbo lygis Lietuvoje mažėjo 0,4 proc., tačiau BVP susitraukė, o ketvirtinis kainų augimas siekė net 6,4 proc. (ES – 3,8 proc.)⁶. Remiantis šiomis tendencijomis, geopolitine situacija, makroekonomikos prognozėmis, tikėtina, kad vargo indeksas nepagerės ir 2022 m. antroje pusėje.

2022 m. II ketv. dar neparodė viso sankcijų Rusijai ir Baltarusijai poveikio Lietuvos ekonomikai, kuris turėtų būti pastebimas šių metų III ketv. Vartotojų lūkesčiams nežymiai krentant, ekonomikai lėtėjant, tendencijos toliau rodo, kad trumpuoju laikotarpiu galime tikėtis techninės recesijos (BVP kritimas antrą ketvirtį iš eilės), tačiau kitų metų ES ekonomikos atsigavimo prognozės leidžia daryti prielaidą, kad recesija Lietuvoje užsitęsti neturėtų.

⁶ Lietuvos statistikos departamentas, 2022.

IŠVADOS

Nepaisant vilčių dėl ekonomikos atsigavimo, 2022 m. Lietuvos ekonomikos situaciją vis labiau blogina augančios maisto, energijos išteklių kainos, kurios kartu su lėtėjančia ekonomika reiškia bendrą gyvenimo lygio prastėjimą.

Sparčiai augančios kainos mažina realias gyventojų pajamas ir perkamąją galią. Vis dėlto skaudžiausiai veikia tai, kad dėl itin aukštos infliacijos ir didelio neapibrėžtumo ateityje pinigai nebetenka vertės, negali tarnauti, kaip taupymo priemonė. Tiek gyventojams, tiek įmonėms darosi vis sunkiau prognozuoti savo išlaidas ir pajamas, investuoti.

Kovoje su aukšta infliacija minimos įvairios priemonės, dalis jų jau patvirtintos, kitos – žadama atsirasti naujame Vyriausybės antiinfliacinių priemonių pakete. Vis dėlto dažnai užmirštama, kad pradėti reikia nuo žingsnių užtikrinti sveiką pinigų politiką. Tokią, kuri nesuteiktų dar daugiau erdvės kainoms augti, ieškoti esamų kliūčių, dėl kurių rinkta negali suveikti.

Prie ekonominiam atsigavimui svarbaus darbo pasiūlos ir paklausos subalansavimo gali prisidėti Lietuvoje svarstomos užimtumo ir užsieniečių įdarbinimo politikos reformos. Tačiau tik iš dalies, nes visų verslų varžančių taisyklių atsisakyti neplanuojama. Panaši padėtis matoma ir kovos su infliacija planuose. Nors bazinė palūkanų norma jau keliama, Europos centrinis bankas nesiryžta imtis griežtesnės pinigų politikos.

Ekonomikos vargo indeksas į valstybės ūkio padėtį leidžia pažvelgti apibendrintai iš šalies ir atveria kelį diskusijai, kaip spręsti ją kamuojančias problemas.